

Κλιματική Αλλαγή και Μετανάστευση: Εννοιολογικές, Νομικές και Πολιτικές Διαστάσεις

Μαριαλένα Πανταζή Ψαθά- Υποψήφια Διδάκτωρ KU Leuven
mariaeleni.pantazipsatha@kuleuven.be

Βασικά Ερωτήματα

- Πώς συνδέεται η κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση;
- Ποιοι ορίζονται ως «περιβαλλοντικοί μετανάστες» ή «περιβαλλοντικοί πρόσφυγες»; Τι προβλήματα προκύπτουν από την έλλειψη ενός διεθνώς αναγνωρισμένου ορισμού;
- Πού βρισκόμαστε σε διεθνές επίπεδο; Νομικά κείμενα και πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί έως σήμερα.
- Μεσόγειος και Ελλάδα: τι μας δείχνουν τα συγκεκριμένα παραδείγματα αναφορικά με τη σχέση κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης;

Πώς συνδέεται η κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση; (1)

Πώς συνδέεται η κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση; (2)

- Η κλιματική αλλαγή πάντοτε οδηγούσε τους ανθρώπους σε μετανάστευση, η οποία μπορεί να λάβει τη μορφή εσωτερικής ή διασυνοριακής μετακίνησης, προσωρινής ή μόνιμης, εθελοντικής ή αναγκαστικής. Υπάρχει και η περίπτωση των «παγιδευμένων πληθυσμών» που δεν μπορούν να μετακινηθούν.
- «Τα ακραία κλιματικά φαινόμενα οδηγούν ολοένα και περισσότερο σε εκτοπισμό πληθυσμών σε όλες τις περιοχές του κόσμου». (IPCC)
- Η πολυδιάστατη και πολυμορφική φύση της κλιματικής μετανάστευσης καταδεικνύει την πολυπλοκότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ κλιματικών και άλλων κοινωνικοοικονομικών παραγόντων.
- Η κλιματική αλλαγή συχνά παρουσιάζεται ως «παράγοντας ώθησης» (push factor) ή ως «πολλαπλασιαστής απειλών» (threat multiplier) για την αύξηση της μετανάστευσης πλήττοντας ιδιαίτερος κοινότητες οι οποίες είναι ήδη ευάλωτες και οι οποίες έχουν συμβάλλει λιγότερο στην παραγωγή αερίων του θερμοκηπίου. (IPCC)

Πώς συνδέεται η κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση; (3)

Πολυαιτιακός χαρακτήρας

- «Οι επιπτώσεις των κλιματικών παραγόντων στη μετανάστευση είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενες από το εκάστοτε πλαίσιο και αλληλοεπιδρούν με κοινωνικούς, πολιτικούς, γεωπολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες.» (IPCC Report, 2022)
- Ευαλωτότητα.
- Η κλιματική αλλαγή ως «πολλαπλασιαστής απειλών».
- Etienne Piguet: «Οι κλιματικοί κίνδυνοι δεν οδηγούν αυτομάτως σε εκτοπισμό πληθυσμών.»

Πολυμορφικός χαρακτήρας

- Προσωρινή ή μόνιμη μετανάστευση.
- Εκούσια ή αναγκαστική μετανάστευση.
- Εσωτερική ή διασυνοριακή μετανάστευση.

Εννοιολογικά κενά

- **Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες:** «τα άτομα που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τον τόπο διαβίωσής τους, προσωρινά ή μόνιμα, εξαιτίας μίας σοβαρής περιβαλλοντικής διαταραχής (φυσικής ή ανθρωπογενούς), η οποία έθεσε σε κίνδυνο την ύπαρξή τους ή επηρέασε σοβαρά την ποιότητα της ζωής τους» (El-Hinnawi, 1985).
- **Περιβαλλοντικοί μετανάστες:** «πρόσωπα ή ομάδες προσώπων που, για επιτακτικούς λόγους που σχετίζονται με αιφνίδιες ή σταδιακές μεταβολές στο περιβάλλον, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τη ζωή ή τις συνθήκες διαβίωσής τους, υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν ή επιλέγουν να εγκαταλείψουν τη κατοικία τους, προσωρινά ή μόνιμα, και μετακινούνται είτε εντός της χώρας τους είτε στο εξωτερικό» (IOM, 2017).
- Επιπλέον ορολογίες: κλιματικός μετανάστης, κλιματικός πρόσφυγας, περιβαλλοντικά εκτοπισμένο άτομο (environmentally displaced person).

Προκλήσεις και προβλήματα

- Οι παραπάνω ορισμοί δεν χρησιμοποιούν συγκεκριμένα κριτήρια. Αντιθέτως, χαρακτηρίζονται ως «ορισμοί-ομπρέλα».
- Ο ορισμός «περιβαλλοντικός πρόσφυγας» περιλαμβάνει εσωτερικές και διασυνοριακές μετακινήσεις, κάτι που δεν αιτιολογείται νομικά.
- Έλλειψη διάκρισης μεταξύ εθελοντικής και αναγκαστικής μετανάστευσης.
- «Το εννοιολογικό χάος ως προς τους ορισμούς παράγει σημαντικές επιπτώσεις στη νομική συζήτηση σχετικά με βιώσιμες λύσεις και ρυθμιστικά πλαίσια [...] ενώ υπάρχει ο κίνδυνος η έννοια των “κλιματικών προσφύγων” να καταστεί κενή περιεχομένου.» (Giovanni Sciaccaluga, 2020).
- Επομένως: η έλλειψη ενός διεθνώς αναγνωρισμένου ορισμού οφείλεται εν μέρει στη δυσκολία προσδιορισμού του βαθμού στον οποίο η κλιματική αλλαγή οδηγεί τους ανθρώπους στη μετανάστευση.
- Η συγκεκριμένη έλλειψη δημιουργεί ένα κενό νομικής αναγνώρισης και προστασίας.

Νομικό πλαίσιο

- Διασυνοριακή μετανάστευση και εσωτερική κινητικότητα: δύο διαφορετικές κατηγορίες
  - Πολλές διαθέσιμες νομικές πηγές, ωστόσο καμία δεν αντιμετωπίζει συγκεκριμένα την μετανάστευση λόγω κλιματικής αλλαγής καθεαυτή, ειδικά όσον αφορά τη διασυνοριακή μετανάστευση.
  - Υπάρχουν ορισμένα εξειδικευμένα νομικά πλαίσια, όμως είναι μη δεσμευτικά και εστιάζουν κυρίως στην εσωτερική μετακίνηση.
- Δεσμευτικό Δίκαιο (Hard Law): απουσία ειδικών διατάξεων που μπορούν να προστατεύσουν τους «κλιματικούς μετανάστες».
- Επομένως: μπορεί το υπάρχον νομικό πλαίσιο να προστατεύσει επαρκώς τα άτομα που μετακινούνται λόγω κλιματικής αλλαγής;

Νομικά κενά

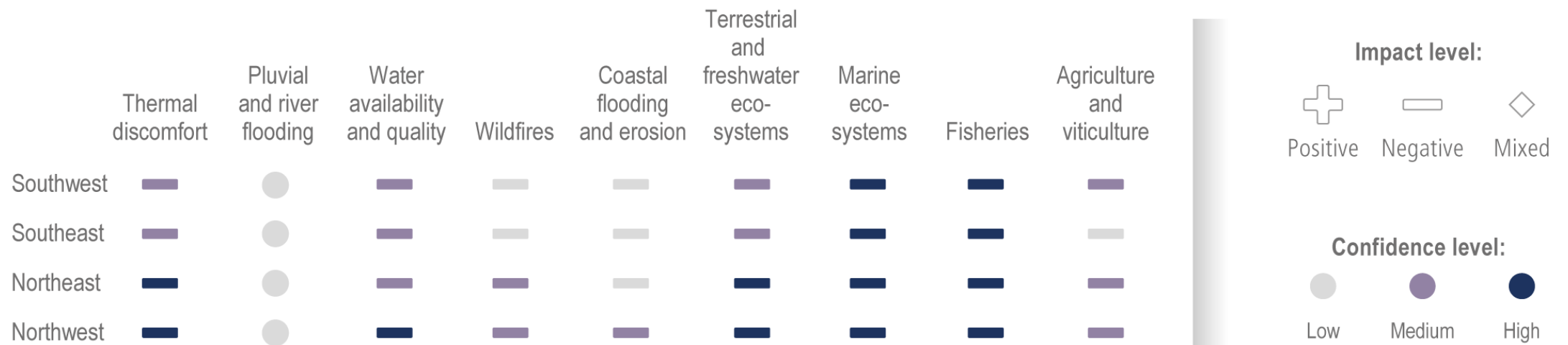
- Αβεβαιότητα σχετικά με τα μελλοντικά πρότυπα μετανάστευσης: πολλές μελέτες στερούνται επιστημονικής μεθοδολογίας ή δεν λαμβάνουν επαρκώς υπόψιν την πολύπλοκη αλληλεπίδραση πολλαπλών παραγόντων.
- Οι περισσότερες μελέτες έχουν επικεντρωθεί στο εάν η κλιματική αλλαγή μπορεί να προκαλέσει μετανάστευση, ενώ λίγες εξετάζουν πώς και μέσω ποιων μηχανισμών μπορεί να συμβεί αυτό.
- Έλλειψη ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού.
- Ανομοιόμορφη κατανομή της επιστημονικής βιβλιογραφίας, με περισσότερες γεωγραφικές μελέτες σε σχέση με νομικές και πολιτικές αναλύσεις.

Πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί σε διεθνές επίπεδο

- Δεν υπάρχει κανένας φορέας των Ηνωμένων Εθνών που να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην κλιματική μετανάστευση.
- Δύο βασικές κατηγορίες πολιτικών:
  1. Πολιτικές Προσαρμογής (Adaptation Policies): επικεντρώνονται στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανθρώπων και των κοινοτήτων που αντιμετωπίζουν τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής (π.χ. Εθνικά Σχέδια Προσαρμογής – National Adaptation Plans)
  2. Πολιτικές Μετριασμού (Mitigation Policies): «τα κράτη πρέπει να υιοθετούν και να τηρούν πολιτικές και μέτρα για [...] τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Κατά την εφαρμογή τους, οφείλουν να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία των δικαιωμάτων των πιο ευάλωτων ομάδων» (UN Human Rights Committee, *Teitiota v New Zealand*).

Λεκάνη της Μεσογείου

Attribution of observed impacts of climate change in the Mediterranean region

Λυών, Οκτώβριος 2024

Ισπανία, Μάρτιος 2025

Η περιοχή της Μεσογείου επηρεάζεται έντονα από την κλιματική αλλαγή, με φαινόμενα όπως ξηρασίες, ερημοποίηση, άνοδο της στάθμης της θάλασσας, πλημμύρες και αύξηση της θερμοκρασίας.

- οΑίγυπτος
- οΙταλία (Βενετία)
- οΙσπανία (Μάλαγα)
- οΕλλάδα (Θεσσαλία)

Εσωτερική και προσωρινή μετανάστευση.

Τρεις στους τέσσερις εκτοπισμούς που προκαλούνται από τη κλιματική αλλαγή θα πραγματοποιηθούν εντός των ιδίων χωρών (IEMed).

Μελέτη περίπτωσης: Ελλάδα

Θεσσαλία (Politico, 2023)

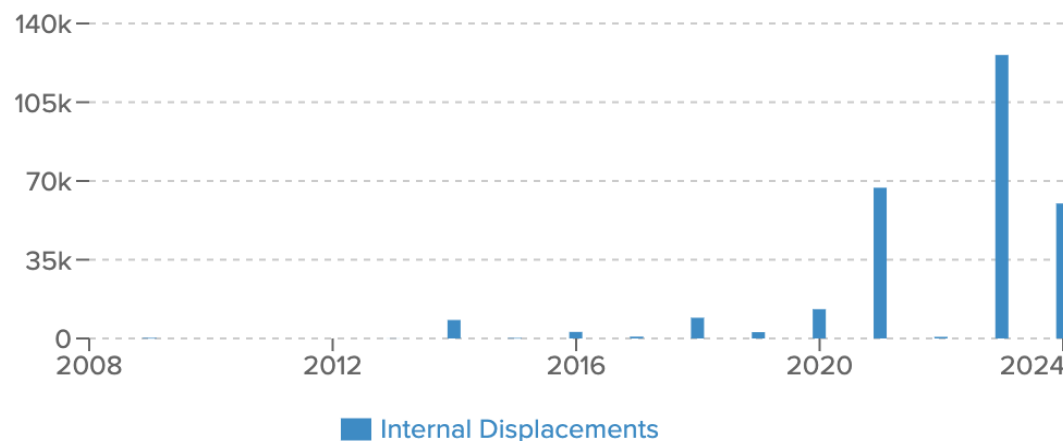
Αλεξανδρούπολη (CNN, 2023)

- Πώς η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την Ελλάδα;
- Υπάρχουν περιπτώσεις εσωτερικής μετακίνησης λόγω ακραίων, καιρικών φαινομένων;
- Δύο είδη καταστροφών: καταιγίδες (αριστερά) και πυρκαγιές (δεξιά).

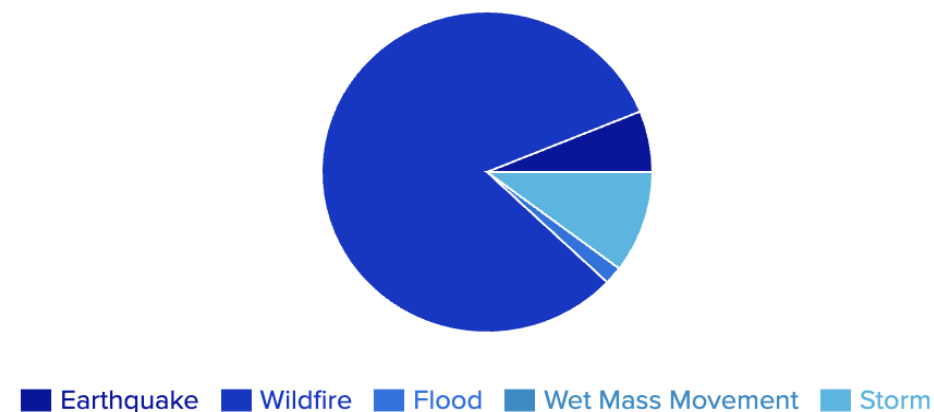
291,000

Internal Displacements ⓘ (2008 - 2024)

125

Disaster Events Reported (2008 - 2024)

Internal Displacement Monitoring Centre
(IDMC, Greece)

Συμπερασματικά

- Η μετανάστευση λόγω κλιματικής αλλαγής δεν εμφανίστηκε κατά τα τελευταία χρόνια.
- Η κλιματική μετανάστευση έχει πολυμορφικό και πολυπαραγοντικό χαρακτήρα.
- Δεν υπάρχει κανένας νομικά αποδεκτός ορισμός για όσους μετακινούνται λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Το εννοιολογικό κενό παράγει σημαντικές επιπτώσεις στη νομική και πολιτική συζήτηση.
- Αναφορικά με το νομικό πλαίσιο: πολλές διαθέσιμες νομικές πηγές, όμως καμία δεν αντιμετωπίζει συγκεκριμένα την κλιματική μετανάστευση, οδηγώντας σε σημαντικά νομικά κενά.
- Δεν υπάρχει κανένας φορέας των Ηνωμένων Εθνών που να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην κλιματική μετανάστευση.
- Το παράδειγμα της Μεσογείου και συγκεκριμένα της Ελλάδας, δείχνει τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και την ενίσχυση των εσωτερικών μετακινήσεων.

Βιβλιογραφία

- <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2024/05/Policy-paper-161-Doussi-Pantazi-EL-final.pdf>
- <https://www.cogitatiopress.com/oceanandsociety/article/view/11445>
- <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306919294900655>
- <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-52402-9>
- <https://gambusia.zo.ncsu.edu/readings/Bates2002PopEnv.pdf>
- https://eumigro.eu/sites/default/files/materials/renauddunwarnerbogardi_internationalmigration_a_decision_framework_for_environmentally_induced_migration.pdf
- <https://climate.copernicus.eu/sites/default/files/custom-uploads/GCH-2025/GCH2025-full-report.pdf>
- <https://www.mercator-ocean.eu/bulletin/mid-year-highlights-2025-mediterranean-sea>
- <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/09/13/climate-change-could-force-216-million-people-to-migrate-within-their-own-countries-by-2050>
- <https://www.internal-displacement.org/expert-analysis/wildfire-displacement-is-on-the-rise-2025-sends-a-clear-warning>

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!

mariaeleni.pantazipsatha@kuleuven.be